

a harminczadrészt. Ez a feltevés az egymásnak ellentmondó adatokat jól kiegyenlíti s egyszersmind a harminczad eredetét is kellőképen megvilágítja.

Az Árpád-kori harminczadhelyeket nem ismerjük. Később mindinkább a határvám fogalmába megy át a tricesima, átvéve a régi nyolczvanad szerepét. A harminczadhelyeken történt a külső kereskedelem megvámolása is, de a mellett a belső forgalom után is tovább szedték a vámot. Így az eredeti jelentés egészen elhomályosodott.

Az eredet bonyolult kérdéseinek ilyen gondos és épen ezért sikeres vizsgálata után a harminczad további történetének megírása annyiban könnyebb feladat, mert a később rohamosan szaporodó adatok bősége, nevezetesen a városi levéltárak gazdag anyaga biztos alapot nyújt a minden irányban való tájékozódásra. Tudomásunk szerint Domanovszky tovább folytatja a harminczad történetére vonatkozó szorgos kutatásait. E bevezető tanulmány szép eredményei alapján biztos reményünk lehet arra, hogy további vizsgálódásai tökéletesen fel fogják előttünk tárni a harminczadvám történetét s ezzel ismét előbbrejutunk egy jelentős kérdés megoldásával.

Szentpétery Imre.

Juhász Kálmán: A verseczi esperesség betöltése 1743-ban.

Temesvár, 1916. (Különnyomat a Tört. és Rég. Értesítő 79—128. lapjáról.)

Húsz esztendeje már, hogy a Századokban¹ örömmel ismerttettem *Szentkláray* Jenőnek a csanád-egyházmegyei plébániák történetéről írt nagy művét. Sajnos, a nagy vállalat az első, hatalmas kötettel megakadt, pedig arányainál fogva a világirodalomban is majdnem páratlan lett volna. Milyen érdekes és tanulságos részletekre számíthattunk volna a folytatásban, példa reá dr. *Juhász* tábori lelkész értekezése, a mely most egyetlen mozzanatra, a verseczi esperesség 1743. évi betöltésére alapos és terjedelmes értekezésben vet világot. Előrebocsátván a csanádi vagy »bánsági« püspökség helyreállításának és az esperességek újrászervezésének rövid történetét, ösmerteti a »bánság« világi hatósága és a püspökség közt támadt véleménykülönbséget, hogy a verseczi plébániát salvatorianus ferencziekre, vagy világi papokra bízzák-e. Mária Terézia döntése alapján *Stanislovich* püspök 1743. aug. 28-án végre is a világi *Rösch* János tábort lelkészt nevezte ki plébánosnak és esperesnek s őt az Ausztriában követt módon iktatta be hivatalába.

¹ 1898, 830—833.

Függelékül Juhász adalékokat közöl Délmagyarország archontológiájához. Bizonyítgatja, hogy *Bicskey* Gergely esztergomi érsek, ki Károly Róbertet megkoronázta, sohasem volt csanádi püspök; majd hogy János király *Bonzagno* Jánost 1529 június 15—29. közt nevezte ki csanádi püspökké; azután hogy Héderfáji *Barlabás* János csanádi püspök nemcsak nem volt az erdélyi egyházmegye administratora, hanem 1540 aug. 20. óta még csanádi püspökségén is osztoznia kellett a ferdinándpárti püspökkel, Ugodyval; végre hogy *Jány* Ferencz (1699) nem volt csanádi püspök. Juhász kegyeletes szavakkal emlékezik meg *Révay* Miklósról, ki nagy nyelvtudós létére is Délmagyarország első archontologusai közé tartozik.

Az értekezés, a mely egy jelzőkben túlságosan megtömött mondattal kezdődik, egészben véve jól van megírva; adatait többnyire levéltári forrásokból meríti; forrásidézetei pedig nemcsak lelkiismeretesek, hanem több helyütt aránytalanul bőveek is, úgy hogy jegyzetei néhol valóságos kis értekezések. Mindenesetre örvendetes, hogy *Juhász* Kálmán ilyen jól felkészülve lépett az Ortway és Szentkláray által tört útra, mely végül talán mégis elvezet a csanádi egyházmegye történetének teljes megírására.

Márki Sándor.

Strupp K.: Ausgewählte diplomatische Aktenstücke zur orientalischen Frage. (Perthes' Schriften zum Weltkrieg. 10. Heft.)
Gotha. 1916. 8°, XIII+319. l.

Kétségtelen, hogy az utolsó két század történetének legégetőbb, legtöbb diplomatiái alkudozásra és legtöbb fegyveres összetűzésre alkalmat adó problémája a *keleti kérdés* volt. A magyarországi török uralom megszűnése óta úgyszólván egyetlen emberöltő sem mult el a nélkül, hogy ne lett volna kénytelen foglalkozni a keleti kérdés többé-kevésbé acut, majdnem mindig véres harcokban kirobbanó formájával. Ennek oka egyfelől Törökország egyre érezhetőbbé váló gyengülése és rohamos közeledése a kikerülhetetlen bizonyosságának látszó bukás felé, másfelől a birodalom megdőlése révén szabaddá váló területek páratlan politikai, gazdasági és stratégiai értéke. A ki Konstantinápolyt és a tengerszorosokat bírja, az ura nemcsak a Földközi-tenger keleti medenczjének, hanem a délre és keletre nyíló összes fontosabb vízi és szárazföldi utaknak is. Európa és Ázsia érintkezési pontjának birtoka egy erőteljes és nagy czélok után járó hatalom kezében a világalalom legerősebb pillére. A politikai és stratégiai előnyökhöz társuló mérhetetlen gazdasági perspektívák még kívánatosabbá teszik a szultánok